

Botanikdagarna på Gotland

Årets botanikdagar hade detta jubileumsår extra många deltagare. Gotland lockade!

HANS THULIN

Veckan efter midsommar styrde ett 130-tal förväntansfulla botanister kosan mot Klintehamn på Gotland för de årliga botanikdagarna. Vi blev väl omhändertagna på Warfsholms pensionat och av de mycket kunniga guiderna i Gotlands Botaniska Förening. Vid ankomsten till ön drabbade oss ett kraftigt lågtryck, och SMHI utlovade mycket regn. Men vi hade tur, bara några regnskuror samt en del blåst och sjögång som ett par turer till Karlsöarna råkade ut för.

Norderturen

Bälsalvret

På Bälsalvret råder extrema förhållanden för växterna. Vintertid fryser och tinar det i markytan, och rörelserna gör att träd och örter får svårt att få fäste. På sommaren råder i stället ofta svår torka.

Vi noterade omedelbart blodtopp *Sanguisorba officinalis*, som här har sin största förekomst på Gotland och i Sverige. I en bård utmed vägen växte piggrör *Calamagrostis varia*. Ett antal åkerogräs som rödmire *Anagallis arvensis*, småsporre *Chaenorhinum minus*, småtörel *Euphorbia exigua* och mjukdån *Galeopsis ladanum* finner man ganska oväntat också här på alvret. En del intressanta starrar dök upp som näbbstarr *Carex lepidocarpa* ssp. *lepidocarpa* och jämtstarr *C. lepidocarpa* ssp. *jemtlandica*. Gräsen älvväxing *Sesleria uliginosa* och bägsvingel *Festuca rubra* ssp. *oelandica* blev vi också visade.

En rad orkidéer blommade vackert, bland dem luktsporre *Gymnadenia odoratissima*, purpurknipprot *Epipactis atrorubens*, flugblomster *Ophrys insectifera* och honungsblomster *Herminium monorchis*.

Liten sandlilja blommade vackert på Bälsalvret.

Foto: Margareta Edqvist.

Bland övriga arter kan nämnas långbladig spåtistel *Carlina vulgaris* ssp. *longifolia*, alvargräslök *Allium schoenoprasum* var. *alvarense*, vätögontröst *Euphrasia stricta* var. *gotlandica*, ormtunga *Ophioglossum vulgatum* och liten sandlilja *Anthericum ramosum*. Särskilt intressant var naturligtvis ängsvädden *Succisa pratensis* med sin fridlysta och rödlistade väddnätfjäril.

Hau

Hau gård uppskattades redan av Linné som besökte platsen under sin gotländska resa 1741. Vi kunde under bussturen dit beundra de färggrant blommande vägrenarna med en myckenhet blåeld *Echium vulgare*, cikoria *Cichorium intybus*, vildmorot *Daucus carota*, färgkulla *Anthemis tinctoria*, palsternacka *Pastinaca sativa*, gulreseda *Reseda lutea*, pukvete *Melampyrum arvense* och bitterfibbla *Picris hieracioides*.

Markerna kring Hau utgörs av mager tallskog med rikliga inslag av öppna, plana kalkhällar och däremellan våtpartier. Vid vandringen på hållmarksområdet noterade vi många typiska och intressanta arter: kantig fetknopp *Sedum sexangulare*, stor fetknopp *S. rupestre*, färgmåra *Asperula tinctoria*, överblommad bergskrabba *Globularia vulgaris*, gotlandssolvända *Fumana procumbens*, harmynta *Satureja acinos*, stenkrassing *Hornungia petraea*, alvaroxbär *Cotoneaster canescens* och den vackert blommande salepsrotten *Anacamptis pyramidalis*. Linné ansåg förresten att bergskrabban var det gemenaste gräset här.

Vi fick vidare lära oss karakteristika för gråfingerörten *Potentilla acaulis* ssp. *arenaria* och vi lärde oss också att den svärdkrissla *Inula ensifolia* vi mötte sannolikt var uppblandad med vanlig krissla *I. salicina*.

Lökgamandern i Krakvät var en ny bekantskap för flera av deltagarna. Foto: Margareta Edqvist.

Intill dök några ovanliga fibblor upp: gaffelfibbla *Pilosella dichotoma* och hållfibbla *Crepis tectorum* var. *glabrescens*. Gaffelfibblan har här och på Öland sina enda växtplatser i världen.

Andra arter av intresse var grusslok *Melica ciliata*, stenmalört *Artemisia rupestris* med sin skarpa, karakteristiska lukt, den äkta våtfibblan *Pilosella cymosa* ssp. *gotlandica* var. *gotlandica* och stor kustruta *Thalictrum minus* ssp. *minus*.

Efter en idogt letande hittade vi också kalknarven *Arenaria gothica*, som man också finner på Kinnekulle i Västergötland. Några hann också beundra den praktfulla apollofjärilen.

Bendes strandänge

Vid ingången till detta vackra änge bekantar vi oss omedelbart med vackra bestånd av salepsrot, backruta *Thalictrum simplex*, äkta höskallra *Rhinanthus serotinus* ssp. *vernalis*, korskovall *Melampyrum cristatum* och skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii*. I den fuktiga lövskogen ser vi klubbstarr *Carex buxbaumii*, luddstarr *C. tomentosa*, på ängsmarken dvärgviol *Viola pumila* och smalruta *Thalictrum simplex* ssp. *tenuifolium*. Ute på de öppna ängsyrtorna ner mot stranden fann vi en riktig raritet: svensk ögontröst *Euphrasia stricta* var. *suecica*. Intill stod backklöver *Trifolium montanum* och praktbrunört *Prunella grandiflora*.

Suderturen

Krakvät

Här fann vi rikligt av den hotade kärnnyckeln *Anacamptis palustris*. Vintertid är hela området översvämmat, men under försommaren torkar det ut för att endast hålla viss fuktighet under sommaren. Andra blommande orkidéer var kärnknipprot *Epipactis palustris*, grönvit nattviol *Platanthera chlorantha* och brudsporre *Gymnadenia conopsea*. Krissla *Inula salicina* blommade också fint liksom toppfrossört *Scutellaria hastifolia* och lökgamander *Teucrium scordium*. Vi noterade även axag *Schoenus ferrugineus* och blåhallon *Rubus caesius*.

Den sistnämnda arten kallas av gotlänningar för salmbär, och serveras till den för turister-na bekanta saffranspannkakan. Vi fick lära oss

att vilt växande hallon *R. idaeus* däremot är en stor sällsynthet på Gotland. En annan intressant sak vi lärde oss var att den fyrkantiga johannesörten *Hypericum maculatum* är en sällsynthet på ön. Den äkta johannesörten *H. perforatum* är klart vanligare.

Kanalen i Krakvät undersöktes noga och här fann vi bland annat blommande praktsporre *Gymnadenia conopsea* var. *densiflora*, luddkrissla *Inula britannica*, flocksvaltning *Baldellia ranunculoides*, strandpryl *Plantago uniflora* och blankstarr *Carex otrubae*.

Näsudden

Söder om Krakvät ligger Näsudden, Gotlands centrum för vindkraft med ett stort antal snurror. Här besökte vi intressanta ogräsåkrar med jordkastanj *Bunium bulbocastanum*, i frukt stående sandddådra *Camelina microcarpa* och nålkörvel *Scandix pecten-veneris* i åkerkanterna. Vidare fann vi här välsk krassing *Cardaria draba*, riddarsporre *Consolida regalis*, bosyska *Ballota nigra*, sommarklynne *Valerianella dentata*, långstarr *Carex divulsa*, sydsmörblomma *Ranunculus sardous* och åkerranunkel *R. arvensis* med sina taggiga frukter.

Botes källmyr

På Lojsta hed finns stora grus- och sandavlagringar med mellanliggande källmyrar. Dessa uppvisar en rad botaniska sevärigheter. Under vandringen ut på den kalkrika källmyren notades en lång rad intressanta arter, bland annat nordliga relikter som svarthö *Bartsia alpina* och fjälltört *Pinguicula alpina*, vidare brun ögontröst *Euphrasia salisburgensis* var. *schoenicola*, blodnycklar *Dactylorhiza incarnata* ssp. *cruenta*, sumpnycklar *D. traunsteineri*, vaxnycklar *D. incarnata* ssp. *ochroleuca*, luktsporre *Gymnadenia odoratissima*, gräsull *Eriophorum latifolium*, tagelsäv *Eleocharis quinqueflora*, torvtåg *Juncus alpinoarticulatus* ssp. *alpinoarticulatus*, knappag *Schoenus nigricans* och den endast på Gotland förekommande kärlliljan *Tofieldia calyculata*. Källnate *Potamogeton coloratus* sitter i de små källflödena. Fjärilsentusiasterna noterade därgräsfjärilen på lundstarr *Carex montana*.

Det är en fascinerande tanke att svarthö förmodligen har vuxit på källmyrarna på Lojsta hed ända sedan inlandsisen smälte undan. Foto: Margareta Edqvist.

En annan anmärkningsvärd art vi såg var den speciella källmyrsformen av höskallra som mycket påminner om öselskallran (se SBT 4/2006).

Ett snabbstopp gjordes på hemfärden i Klintebergets bokskog med en titt på de blommande orkidéerna röd skogslilja *Cephalanthera rubra* och stor skogslilja *C. damasonium* i den skuggiga backen.

Lilla Karlsö

Linné besökte Karlsöarna under sin resa 1741, och han noterade att både hästar och får betade på öns torrängar. Ända sedan bronsåldern har det speciella gotländska behornade färet – gutfäret – betat på lillön, som ligger knappt 3 km utanför Gotlands västkust.

Karlsösallaten stod inhägnad till skydd mot fåren, men det hjälpte inte mot fotograferna! Foto: Margareta Edqvist.

Lilla Karlsö, liksom storön i väster, utgörs av en hög platå bestående av kalksten som bildats för många miljoner år sedan i tropiska hav på södra halvklotet.

Två växter tilldrog sig det mesta intresset. Den ena var karlsösallat *Mulgedium quercinum*, som vi beskådade ganska nära ankringsplatsen, sannolikt samma plats som där Linné såg den. Den andra arten var hjorttung *Asplenium scolopendrium*, som vi fick se efter en vandring tvärs över ön. Hjorttungan upptäcktes på ön redan 1818 och anses vara en kvarleva från tider med ett mera oceaniskt klimat.

I ett tätt duggregn vandrade vi utmed branterna och noterade många intressanta arter. Överallt sågs tulkört *Vincetoxicum hirundinaria* och kungsmynta *Origanum vulgare*. Andra spännande arter var kransborre *Marrubium vulgare*, hylsnejlika *Petrorhagia prolifera*, hjärtstilla *Leonurus cardiaca*, ulltistel *Onopordum acanthium* och paddfot *Asperugo procumbens*. Överblommad blå sminkrot *Lithospermum arvense* var. *coerulescens* och flikros *Rosa obtusifolia* noterades på slutet av vandringen. Låga, hårt avbetade enar *Juniperus communis* bildade riktiga konstverk på kalkheden.

Stora Karlsö

Linné skrev att det bara fanns ett enda träd på ön – en 200 år gammal ask. Trädet står ännu kvar och kallas nu för Linnés ask. Stora Karlsö var på Linnés tid mycket hårt betat, men Karlsö Jagt- och Djurskyddsförening, som köpte ön 1887, tog bort fåren och planterade in diverse främmande trädslag som delvis ännu finns kvar. Vi konstaterade den kraftiga spridning som vejk-sel *Prunus mahaleb* nu fått på ön.

Hundra år efter det fåren försvunnit var rasbranter och klintar dolda i täta lövskogsriddar. Enen hade spridit sig och bildat ogenomträngliga buskage, men år 1995 återinfördes fåren och stora röjningar har genomförts som åter öppnat upp ön.

Vi gjorde en rejäl vandring runt ön och bland många intressanta arter kan nämnas: glansnäva *Geranium lucidum*, fältvädd *Scabiosa columbaria*, bergjohannesört *Hypericum montanum*, överblommad våradonis *Adonis vernalis*, gullborste *Linosyris vulgaris* i knopp, toppjungfrulin *Polygala comosa*, flockarun *Centaurium erythraea* och förvildad ärttörne *Ulex europaeus*. I närheten av ett medeltida kalkstenbrott fann vi karlsösallaten även på denna ö, där den hittades av Nils Linnman 1936.

Vi fick sedan en fantastisk fin vy över de tvärbranta fågelbergen med sina tusentals tordmular och sillgrisslor. Under nerfarten mot hamnen noterade vi till sist bland annat den på Gotland sällsynta skogsbingeln *Mercurialis perennis* i en för arten annorlunda biotop – öppet växande i stenskravel, och fagerrönn *Sorbus meinichii*.

Hans Thulin arbetar som infektions- och allmänläkare. Han är verksam i Jönköpings Botaniska Sällskap och arbetar med att ställa samman Södra Vätterbygdens flora.

Adress: Malmgatan 1, 562 42 Taberg
E-post: hans.thulin@swipnet.se